storika kienet laħqet fil-qofol l-isvilupp letterarju tal-ilsna barranin, fosthom dik tat-Taljan li dik il-ħabta kienet għadha l-lingwa tal-kultura f'Malta.

Kien biss f'nofs is-seklu dsatax meta l-proża Maltija narrativa ħadet xejra romantika u klassika fl-istil f'xi tnejn jew tlieta mill-aħjar kittieba, fosthom A. E. Caruana u Ġużè Muscat Azzopardi li xegħlu t-torċa tal-moviment letterarju Malti. Patri Manwel Magri kien ukoll wieħed minn ta' l-ewwel li fetaħ it-triq għall-kitba ta' stejjer u leġġendi tal-Floklore Malti. Oħrajn imxew warajhom, iżda l-proża ta' xi wħud kienet wisq nieqsa fl-istil u fl-għażla tal-kliem. Ta' min isemmi fost l-aħjar kittieba, ma' dawk li semmejna f'għeluq is-seklu dsatax u l-bidu tas-seklu għoxrin, lil Annibale Preca, Fonzu Marija Galea u Pawlu Bellanti, u f'xi rakkonti u ħrejjef, Dun Xand Cortis, u Dun Mabbli Sisner, li fil-kitba tagħhom tiltaqa' ma' bċejjeċ li huma ġawhar ta' proża Maltija idjomatika, ħafifa u mexxejja. Wara dawn jimru b'pass iktarx imkarkar fil-proża narrativa tagħhom lil Dun Ġużepp Farrugia, lil Dun Alwiġ Vella, fir-rakkonti b'fond ta' ġrajjiet storiċi Għawdxin, Wistin Levanzin u Ninu Muscat Fenech, bħala traduttur ta' rumanzi. Iżjed mirqum iżda fit-traduzzjoni ta' għamla narrativa nsibu li hu l-awtur veteran tal-"Muftieħ tal-Kitba Maltija" Ġanni Vassallo. Kien ikun wieħed mill-aħjar kittieba fil-proża Maltija idjomatika Napuljun Tagliaferro li f'xi bċejjeċ ta' kitba sew teknika, kemm narrativa wera l-iktar sengħa fina u mexxejja. Achille Ferris, fil-kotba skolastiċi, reliġjużi u storiċi, ħallielna wkoll eżempji sbieħ ta' proża ħafifa u mexxejja.

Inqiegħdu għalih, għal dak li hu stil idjomatiku mill-aħjar, lil Temi Zammit, wieħed mill-kittieba mejtin tal-aħħar li fil-kitba tiegħu novelliera ħallielna bċejjeċ ta' proża Maltija li huma ġawhar fil-letteratura Maltija tal-lum.

Jekk niġu għall-kitba ta' proża Maltija tal-lum, nistgħu ngħidu biss, li fiha naraw svilupp kbir fix-xeħta romantika u realistika tagħha, li f'xi kotba tagħżilha minn dik tal-klassiċiżmu qadim, iżda nieqsa mbagħad mill-karatteristiċi tal-idjomi Maltin, li jagħżlu l-proża tagħna mix-xeħta ta' proża konvenzjonali tal-letteratura kosmopolita ta' nazzjonijiet oħra.

Fejn il-poeżija lirika Maltija, il-proża Maltija ma nistgħux ngħidu li laħqet il-grad li sal-lum messha laħqet, l-iktar fil-

pinna taż-żgħażagħ ta' kultura baxxa. Għax wara kollox, biex tikteb proża Maltija tajba, skond ma titlob is-sengħa, mhux billi tkun taf l-ortografiaj u l-vokabularju Malti, bla kriterju fil-għażla tal-kliem u taħriġ fil-bini tiegħu, imma wkoll il-kittieb jeħtieġlu jkun imżejjen b'mentalità mħarrġa fil-qari ta' kotba li minnhom il-moħħ jista' jislet idejiet fl-isvilupp tan-nisġa narrativa, kif ukoll l-istil xieraq għas-suġġett li fuqu jikteb.

Is-sengħa tal-kitba m'għandhiex dawk ir-reguli u assjomi matematiċi li bihom tista' tħoll il-problemi ta' kitba tajba bil-Malti. Barra mill-vokabularju, barra mir-reqqa fl-ortografija tidħol dik l-esperjenza tal-ħajja psikoloġika; taħriġ ta' kostruzzjoni sintattika Maltija u idjomatika. Illi toħloq forom ġodda ta' kliem kontra r-reguli morfoloġiċi u l-użu, u ddeffes kliem safi li ma joqgħodx kontra x-xeħta tal-frażi Maltija, bħal ma dlonk naraw fil-kitba narrativa ta' xi kittieba żgħażagħ, ma tkunx qed turi xi sengħa speċjali fil-pinna tiegħek, imma difetti—difetti li flok ma jorqmu u jżejnu l-istil, igħarrqu l-ħajja tal-kitba Maltija.

MA NGHIRX GHALIK

Ta' C. Cassar

Rajtek żagħżugħ bil-kotba taħt spallejk
  Ġismek hawn fl-art u ruħek fis-smewwiet,
  Hosbien u waħdek donnok tiġbed lejk,
  B'ħarstek mitlufa fl-ibgħad trufijiet.

Liema ħolm ħelu minn quddiem għajnejk
  Beda jidhirlek f'dik il-ħemda u skiet;
  Kont qiegħed tressaq lill-ġejjieni ħdejk
  Jew bkejt l-imħabba li ħallejt fl-ibliet?

Ma ngħirx għalik; kont bħalek noħlom jien
  Meta Mejju sabiħ tbissem għalija
  U qalbi ferħet b'kobor il-ħolqien.

Ma ngħirx għalik, ja bin il-ferħ u l-ħajja;
  Biss xtaqtni flokok, nimraħ fiż-żgħożija,
  Biex ġid u isem kont inħalli wrajja.